

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СНИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), д-ра *Коларића Рудолфа* (Љубљана), *Конеског Блажа* (Скопље), д-ра *Павловића Миливоја* (Нови Сад), д-ра *Сивановића Михаила* (Београд), д-ра *Томановића Васи* (Скопље), д-ра *Храстиче Маји* (Загреб)

XXIII КЊ. 1—4

БЕОГРАД
1958

писања, и до њих се долазило тек после дужег развоја. Аутор глагољице градио је слова засебно, не узимајући у обзир ову законитост у облицима знакова — за коју је потребно дубље и финије познавање карактера и „филозофије“ писма, тако да његови знакови и нису могли имати одређене усмерености.

Међутим, кад је реч о отворености знакова улево или удесно, треба имати у виду да она може бити двојаког карактера:

а) графичка отвореност, која је одређена тиме да ли детаљ слова који се последњи пише стоји десно или лево од основне фигуре или од основне оси слова;

б) визуелна отвореност, која је условљена тиме да ли је мањи, визуелно спореднији део слова лево или десно од најјаче израженог, најмасивнијег дела.

Графичка усмереност условљена је потребама писања и до ње се брже долази; визуелна усмереност условљена је потребама читања. Т. Е. не прави ову разлику, тако да заједно даје — као улево отворена слова-и ђ, које је само везуелно отворено улево, и напр. П, које је улево отворено и везуелно и графички. Али се из резултата до којих Т. Е. долази јасно види да је најпре (већ у најстаријим споменицима) дошла до уклањања или редуцирања графичке отворености улево (Л добија симетричан облик, К се пише у једном потезу, Н, П и Ћ губе хоризонталне продужетке улево). А тек је касније у Хрватској, у оквиру стварања и развијања одређеног графичког стила, дошло и до померања у визуелној отворености слова.

Него, да се вратимо на основно питање: мислим да сви ти моменти, заједно са постојећим историским подацима, недвосмислено упућују на закључак да је непотребно и неоправдано тражити аутора глагољице ван Константинове личности.

Разуме се, ове напомене не претендују да умање вредност и значај студије о којој је реч, тим пре што је претпоставка о пореклу глагољице дата узгредно, без категоричног инсистирања на њој.

М. Пешикан

2. — МИЛИВОЈЕ В. КНЕЖЕВИЋ, Антологија народних умотворина, Библиотека Српске књижевности у сто књига, изд. Матица српска и Српска књижевна задруга (Нови Сад — Београд, 1957) 1—304, 8°.

Има оригиналности Кнежевићева идеја да у овој својој књизи пружи избор онога што он назива народним говорним творевинама. Већ је било речи о томе да би ову књигу било боље назвати Антологијом говорних творевина, него Антологијом народних умотворина (М. Станић у часопису „Књижевност и језик“ V 1—2, 86). Речен је и тачан разлог за то: под народним умотворинама подразумевају се најчешће народне песме и приповетке, а то није садржина ове Антологије. Материју

коју приказује у овој књизи Кнежевић чешће зове говорним творевинама, па би и због доследности било боље да је тај назив задржан и у наслову књиге.

То је материја иначе врло пространа. Она обухвата у првом реду све оне језичке творевине које је народ створио да свој израз, када му то устреба, учини експресивнијим и економичнијим у исто време. Кнежевић је ту материју поделио у седам поглавља:

I. Говорни изрази. Ово поглавље дели на четири одељка: А) (Изрази) дословног значења (1) Благослови, 2) Заклетве, 3) Клетве), Б) Поређења, В) (Изрази) пренесеног значења, Г) Остале врсте говорних изрази (1) Одговарања и надговарања, 2) Имитовања птичијих напева).

II. Пословице (А) Праве пословице (прозне), Б) Стиховане, В) Дијалашке, Г) Пословице — причице).

III. Питалице.

IV. Казивања. Ово поглавље Кнежевић дели на два одељка: А) Прозна (казивања) и Б) Стихована казивања.

V. Говорништво.

VI. Говорне игре (А) Брзалице, Б) загонетке).

VII. Приказивања (I Игра, II Маске, III Глума, IV Драмски текстови).

Можемо рећи да је Кнежевић углавном добро спровео ову класификацију. Намера му је очевидно била да грађу категорише према унутрашњој сродности материјала. Стиче се, међутим, утисак да су прво и четврто поглавље ипак хетерогени.

У одељцима првог поглавља нису обухваћене исте категорије. Благослови, заклетве и клетве чине једну целину. Али је познато да су поређења фигуре које су ушле у наш језички фонд (*здрав као дрен*), али које немају исту примену као благослови, заклетве и клетве. Оно што Кнежевић назива говорним изразима пренесеног значења такође је фигуративан начин изражавања и он се може спојити са другим одељком у једну целину. У питању су, наиме, перифрастични или сл. изрази (*Да може њојо би га у кайлице воде*). Последњи, четврти одељак који се налази у првом поглављу дели се у два дела који, међутим, немају присне везе међу собом (1) Одговарања и надговарања, 2) Имитовања птичијих напева).

У четвртном поглављу чини ми се да се одељак *Прозна казивања* може назвати тим именом. Али, ако се дечје песме, бројанице и сл. такође подреде под појам казивања, онда се може рећи да је све што се налази у овој књизи — казивање.

Кнежевић је материјал за ову Антологију црпао из врло великог броја извора. Избор је изведен зналачки и с мером. Можда би ипак било боље да је за казивање о вилама узет потпун текст из Вукова дела „Живот и обичаји народа српскога“. Сем тога у Предговору поглавље о пословицама почиње овом констатацијом: „Назив „пословице“ није поникао у народу са творевинама које се под тим разумеју. Овако им је име дао Вук Ст. Караџић, њихов најзаслужнији скупљач“ (стр. 14). Овим се

свакако хтело рећи да је благодарећи Вуку овај термин дефинитивно ушао у нашу литературу. И то је несумњиво тачно. Познато је, међутим, да овај русизам има још Стулић у своје речнику (cf. и RJA) и да је Јован Мушкатиновић 1787 (дакле исте године кад је Вук рођен) издао своју збирку пословица под називом *Причѣе, илии њо ѡпростѡму ѡсло-вице, ѡ ѡмже сентѣнѣе, илии рѣченїя*. Ова Мушкатиновићева књига служила је Кнежевићу као извор.

Кнежевић у Предговору успешно обавештава читаоца о природи материје која се налази у овој Антологији. Сем мањих непрецизности, о којима смо говорили, Кнежевић је добро одабрао и средио ове народне говорне творевине. На тај начин он је дао једну корисну књигу.

Берислав М. Николић